

Ondernemende universiteiten?

Het Nederlands Gesprek Centrum wenst dat universiteiten zich ondernemend opstellen. Met dat ondernemen wordt niet de commercialisering van de universiteit bedoeld. Het gaat (ik citeer medecolumnist Rinnooy Kan, *ESB*, 2 september 1987) om 'slagvaardigheid, kwaliteitsbewustzijn en vernieuwingsdrift'. Het gaat om marktgerichtheid in de zin van gevoeligheid voor omgevingsignalen, om een universiteit die meer dan de huidige bereid is keuzen te maken en de consequenties (goede of kwade) onder ogen te zien.

In ondernemen zit altijd de gedachte van het wagens handelen, het nemen van besluiten in een onzekere omgeving, het handelen en het doen van investeringen met het oog op winst en de kans op verlies. In ons economisch stelsel is dat bij uitstek de manier waarop de economie gemanaged wordt. Ondernemen leidt tot initiatief, creativiteit en efficiency. Bovendien garandeert het autonomie van het economisch leven ten opzichte van het politieke systeem.

Wij hebben vaak de neiging om ondernemen te reserveren voor de markt. De overheid, overheidsinstellingen, ziekenhuizen, universiteiten en dergelijke ondernemen niet. Weliswaar nemen zij elke dag beslissingen, investeren zij, nemen ze personeel aan in een onzekere omgeving, maar ze ondernemen niet; zij volgen administratieve voorschriften. Althans zo ziet het eruit. Maar is dat wel waar? In veel van wat zulke instellingen doen zit wel degelijk het element van de keuze, de investering, het handelen met het oog op een onzekere toekomst. Het grote verschil met de particuliere onderneming is gelegen in de omstandigheid dat zij niet zelf (of althans maar gedeeltelijk) dit risico dragen.

De overheid treedt op als de grote verzekeraar van alle risico's die van haar (financieel) afhankelijke instellingen lopen. Ook risico's van het particuliere bedrijfsleven willen nog wel eens uiteindelijk bij de grote verzekeraar terechtkomen. In

W. Albeda

commercialisering is het mogelijk en wenselijk die ruimte te creëren. Die ruimte kan bestaan in de mogelijkheid binnen een gegeven budget belangrijke verschuivingen aan te brengen en door de mogelijkheid van het gedeeltelijk op de markt (voor onderzoek en bij voorbeeld na-ervaringsonderwijs) te opereren. Naarmate het element van concurrentie meer aanwezig is (in het geval van de universiteit gaat het daarbij om concurrentie om studenten, om financiën voor onderzoek, om al dan niet betaalde maatschappelijke dienstverlening) kan die ruimte groter zijn.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'W. Albeda', written in a cursive style.

wezen is daarmee de overheid voor rekening en dus voor risico van de belastingbetaler, de grote ondernemer van het vaderland. In het besturen, beleidvoeren, subsidiëren en financieren ligt een duidelijk ondernemersrisico. Veel beleid voldoet exact aan de kenmerken van het ondernemerschap: handelen, investeren in een omgeving die geen echte zekerheden kent.

In die zin is het beheren van het overheidsbudget dan ook wat anders dan het voeren van de boekhouding van een instelling gefinancierd door belastingen en retributies. De vraag waar het om gaat is in hoeverre die overheid ook van haar afhankelijke instellingen de ruimte kan geven voor zelfstandig ondernemerschap.

De maatschappij van vandaag met haar ingebouwde veranderingsnoodzaak leent zich steeds minder voor instituties die niet onmiddellijk op nieuwe ervaringen reageren door zelf te veranderen, dat wil zeggen door lerend gedrag. Dat betekent weer dat ook instituties die zich niet lenen voor marktgerichte zelfstandigheid, een weg naar ondernemend gedrag moeten kunnen vinden. Ik denk dat de schrijvers van de studie over de ondernemende universiteit gelijk hebben. Ook zonder volledige